

Ontwerp

Aanvullende criteria

dakkapellen en zonnepanelen

welstandsnota gemeente De Fryske Marren

11 december 2023

DE FRYSKE MARREN

1. Ontwerp aanvullende criteria dakkapellen en zonnepanelen welstandsnota gemeente De Fryske Marren

In 2015 heeft de gemeenteraad de Welstandsnota De Friese Meren vastgesteld. Hierin staan beleidsregels die de gemeente toepast bij de beoordeling of het uiterlijk en de plaatsing van bouwwerken voldoet aan de redelijke eisen van welstand. Ten aanzien van twee onderwerpen is er nog geen specifieke regelgeving opgenomen in de huidige welstandsnota: dakkapellen en zonnepanelen. Met dit advies wordt het ontwerp 'Aanvullende criteria dakkapellen en zonnepanelen' voorgelegd.

Aanbeveling adviescommissie ruimtelijke kwaliteit van hûs en hiem

Aanvragen voor omgevingsvergunningen worden voor advies voorgelegd aan de adviescommissie ruimtelijke kwaliteit van hûs en hiem. In de afgelopen periode is het aantal aanvragen voor een omgevingsvergunning voor het plaatsen van zonnepanelen toegenomen. Daarnaast was er in sommige gevallen discussie over de vormgeving van dakkapellen. De beoordeling van aanvragen door de adviescommissie ruimtelijke kwaliteit heeft steeds plaatsgevonden zonder dat er aan specifieke welstandscriteria voor zonnepanelen en dakkapellen getoetst kon worden. In hun jaarverslag 2022 geeft de adviescommissie dan ook aan dat *'het ontbreken van criteria bemoeilijkt vooralsnog een gewogen en consistente beoordeling'*. Vandaar dat zij ook aanbevelen om hiervoor aanvullende criteria op te stellen. Zij hebben in hun jaarverslag 2022 opgenomen:

"De commissie beveelt u aan criteria voor zonnepanelen (in beschermde stads- en dorpsgezichten) en dakkapellen te ontwikkelen en deze in de welstandsnota op te nemen."

Acceptabel straatbeeld waar verschillende dakkapellen en zonnepanelen zijn toegepast.

2. Dakkapellen

Een dakkapel is een bescheiden uitbouw in de kap, bedoeld om de lichttoetreding te verbeteren en het bruikbare woonoppervlak te vergroten. Als dakkapellen zichtbaar zijn vanuit de openbare ruimte zijn ze bepalend voor het straatbeeld. De voorkeur gaat daarom uit naar een dakkapel aan de achterkant (op het achter- of zijdakvlak als het zijerf of zijgevel niet gekeerd is naar de weg of het openbaar groen). In een dergelijk geval kan een dakkapel, binnen bepaalde grenzen, ook vergunningvrij zijn.

In de basis zijn dakkapellen een ondergeschikte toevoeging aan een dakvlak. Het plaatsen van een dakkapel mag dus niet ten koste gaan van de karakteristiek van de kapvorm. Daarom mag een dakkapel niet het silhouet van het dak domineren en moet de noklijn van het dak, afhankelijk van het straatprofiel, vanaf de weg zichtbaar blijven. Bovendien moet de ruimte tussen dakkapel en goot voldoende zijn. Bij meerdere dakkapellen op een doorgaand dakvlak streeft de gemeente naar een herhaling van uniforme exemplaren en een regelmatige rangschikking op een horizontale lijn. Herhaling binnen één en hetzelfde bouwblok (met dezelfde architectuur/ bouwstijl) kan rust en samenhang brengen.

Bovenstaande uitgangspunten zijn te globaal en zijn voor meerdere uitleg vatbaar. Naast het toevoegen van criteria voor dakkapellen aan de voorzijde is verruiming van de mogelijkheden voor dakkapellen aan de achterzijde soms gewenst.

Door heldere en meetbare criteria voor dakkapellen toe te voegen aan de huidige welstandsnota kunnen we samen met de opdrachtgever transparanter de mogelijkheden onderzoeken en de discussie verminderen.

In bijlage 1 staan de aanvullende criteria voor dakkapellen opgenomen. Na vaststelling worden deze toegevoegd aan Welstandsnota De Friese Meren 2015, hoofdstuk 9 'Algemene welstandscriteria'.

***Dakopbouw:** een toevoeging aan de bouwmassa door het verhogen van de nok van het dak, die het silhouet van het oorspronkelijke dak verandert.*

***Dakkapel** ondergeschikte toevoeging aan een dakvlak, vooral bedoeld om de lichttoevoer te verbreden en het bruikbaar woonoppervlak te vergroten.*

3. Zonnepanelen en zonnecollectoren

in beschermde stads- of dorpsgezichten en op monumenten

3.1 Inleiding

Vanwege hun hoge leeftijd zijn historische bouwwerken op zichzelf al duurzaam, maar in gebruik zijn ze dat vaak niet. Het energieverbruik kan bijvoorbeeld een stuk zuiniger en de mogelijkheid voor het plaatsen van zonnepanelen zijn veelal beperkt. Om de verduurzaming van bouwwerken binnen de beschermde stads- en dorpsgezichten en monumenten ten aanzien van energieopwekking te stimuleren, zijn bijgaande criteria *Zonnepanelen en zonnecollectoren beschermd stads- of dorpsgezicht en monumenten* opgesteld.

Duurzame energie

Duurzame energieopwekking is actueler dan ooit: om te reageren op klimaatverandering, om niet afhankelijk te zijn van fossiele brandstoffen en hun leveranciers of om geld te besparen. De energietransitie die hiervoor nodig is, kent meerdere kanten: ten eerste zoveel mogelijk energie besparen en ten tweede – voor de energie die dan nog nodig is – schone, duurzame energie op te wekken. De installaties die nodig zijn om duurzame energie op te wekken, moeten een plek krijgen in onze leefomgeving. Naast windmolens gaat het daarbij bijvoorbeeld ook om zonnepanelen en zonnecollectoren. Veelal kunnen panelen en collectoren vergunningsvrij worden geïnstalleerd. Binnen de beschermde stads- en dorpsgezichten en bij monumenten geldt dat vaak niet en zijn deze veelal vergunningsplichtig.

3.2 Goud in handen

Beschermde stads- en dorpsgezichten

Binnen de gemeente De Fryske Marren zijn drie rijksbeschermd stads- en dorpsgezichten aanwezig: de historische kernen van Sloten, Balk en Langweer. Deze gebieden herbergen een veelheid aan architectuurstijlen uit verschillende perioden. Toch is er een sterke samenhang door overeenkomsten in situering, typologie, maatvoering, dakbedekking en materiaal- en kleurgebruik van de bebouwing.

Het doel van de aanwijzing van stads- en dorpsgezichten is om de bijzondere kwaliteit te beschermen die deze gebieden in de loop van de geschiedenis hebben gekregen.¹ Het gaat daarbij zowel om de structuur (hoe zit het gebied in elkaar) als om de ruimtelijke kwaliteit (het beeld, hoe het gebied er uit ziet). De specifieke regels zijn daarbij niet gericht op het 'bevriezen' van de historische situatie, maar ook op het zo goed mogelijk inpassen van hedendaagse opgaven. Het opwekken van duurzame energie is zo'n opgave.

Rijks- en gemeentelijke monumenten

Daarnaast zijn binnen de gemeente De Fryske Marren circa vijfhonderdvijftig rijks- en gemeentelijk monumenten gelegen. Gebouwde monumenten hebben een bijzondere betekenis voor de samenleving. Vanwege hun ouderdom en zeldzaamheid: het zijn bronnen over ons verleden, onder andere dankzij het historische materiaal en de technieken waarmee ze zijn opgericht (bouwhistorische waarden). Daarnaast zijn deze gebouwen vertrouwde en gewaardeerde onderdelen van onze leefomgeving. Door hun historische aanzicht, ontwerp en/of bijzondere materiaal zijn ze vaak de ankerpunten en smaakmakers van de leefomgeving (visuele waarden).

Aantrekkingskracht

De karakteristieke uitstraling van beschermde gezichten en monumenten hebben een grote aantrekkingskracht op bezoekers en bewoners. Naast de historische waarde hebben deze een grote economische waarde. Dit blijkt ook uit onderzoeken zoals *Cultureel erfgoed op waarde geschat*¹ en *Atlas voor gemeenten*². De wijze waarop het erfgoed wordt gepresenteerd kan leiden tot vele extra bezoekers en een aantrekkelijke omgeving bieden aan bewoners en bedrijven. Het is van belang deze karakteristieke uitstraling in stand te houden en te versterken. Daarmee hebben wij goud in handen.

---

¹ S. van Dommelen en C.J. Pen (red.), *Cultureel erfgoed op waarde geschat: Economische waardering, verevening en erfgoedbeleid*, 2013.

² G. Marlet en C. van Woerkens, *Atlas voor gemeenten 2015 – Erfgoed*, 2015.

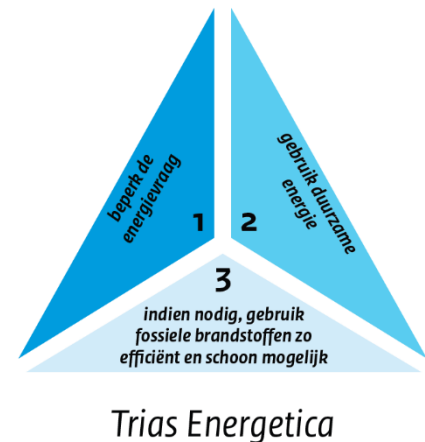

Het dakenlandschap van het beschermd stadsgezicht van Sloten.

3.3 Duurzaam erfgoed

Bij de ingrepen die nodig zijn voor verduurzaming, is het altijd zoeken naar een balans. Het verduurzamen van een historisch pand betekent vaak maatwerk. Wat is er mogelijk zonder de monumentale waarden (het aanzicht en het historische materiaal) te veel aan te tasten, maar toch te voldoen aan de hedendaagse eisen? Kleine ingrepen zoals het uitschakelen van de verwarming in ruimtes die weinig gebruikt worden en het plaatsen van tochtstrips kunnen al een groot verschil maken. Het isoleren van panden is een volgende belangrijke maatregel. Zijn muren, daken en vloeren niet geïsoleerd, dan gaat veel warmte verloren. In beide gevallen wordt het energiegebruik beperkt. Dit is de eerste stap binnen de zogenaamde Trias Energetica: 'beperkt de energievraag'.

De tweede stap is gebruikmaken van duurzaam opgewekte energie. Hernieuwbare energie die op gebouwniveau kan worden toegepast zijn onder andere:

- Zonne-energie:
  - o zon-thermische energie: directe en indirecte zonnewarmte wordt omgezet in warm (tap)water dat wordt opgeslagen in (zonne)boilers. Deze installaties kunnen ook goed met warmtepompen worden gecombineerd;
  - o fotovoltaïsche (PV-) cellen: zonne-energie wordt direct omgezet in elektriciteit. Niet-gebruikte elektriciteit kan terug worden geleverd aan het elektriciteitsnet.
- Warmtepomp en lage temperatuurverwarming (LTV) met bodem, water of lucht als warmtebron.

De derde stap binnen Trias Energetica is om de energie van bronnen die op termijn opraken, zo slim mogelijk te gebruiken. Dit is bij uitstek van toepassing op het gebruik van historische panden. In plaats van het gebouw af te breken, blijven de panden (eeuwenlang) staan en worden deze steeds weer opnieuw hergebruikt.

Bovenstaand overzicht laat zien dat het plaatsen van zonnepanelen en/of collectoren niet de enige maatregel is voor het verduurzamen van een historisch pand. Er zijn ook nog andere maatregelen die ook een belangrijke bijdrage vormen.

Het verduurzamen van historische gebouwen is in het belang van het behoud ervan. Verduurzaming draagt bij aan het toekomstig gebruik. Dankzij zorgvuldig gerealiseerde duurzaamheidsaanpassingen blijft het monument functioneel en behoudt het zijn vastgoedwaarde. Verduurzaming van historische gebouwen wordt vanuit de monumentensector dan ook gestimuleerd. Zonnepanelen en zonnecollectoren zijn daarbij een schakel in de keten van maatregelen.

Tijdelijk

Het zou goed kunnen zijn dat het plaatsen van zonnepanelen voor nu een goede technische oplossing vormt. Het is echter ook mogelijk dat in de toekomst er andere mogelijkheden komen voor het opwekken van duurzame energie. Wellicht zijn zonnepanelen dan niet meer nodig en worden ze vervangen door een andere technologie. Daarom is het van belang dat zonnepanelen reversibel worden aangebracht. Op het moment dat de zonnepanelen aan het einde van hun levensduur zijn en/of ze zijn niet langer noodzakelijk, kunnen deze zonnepanelen zonder schade weer worden verwijderd.

Vervanging door in dakbedekking geïntegreerde zonnepanelen

Naast zonnepanelen boven op de bestaande dakbedekking zijn er ook Photo Voltaic (PV)-systemen, waarbij PV-cellen in dakpannen of dakleien geïntegreerd zijn. Bij deze systemen wordt de bestaande dakbedekking verwijderd. In beschermde gezichten is dit meestal ongewenst vanwege het karakter van de traditionele dakbedekking (rode of gesmoorde pannen, riet, leien, et cetera).

Als vervanging van dakbedekking technisch noodzakelijk is, wordt geadviseerd om deze in vorm en materiaal identiek te vervangen en niet door een systeem van zonnepannen of -leien waarin zonnecellen zijn verwerkt. De op dit moment leverbare zonnepannen en -leien voldoen (nog?) niet aan de karakteristieken van traditionele pannen en leien. Er is bovendien een groot verschil in levensduur tussen de PV-cellen en traditionele dakbedekking: bij PV-cellen is dat meestal 15 à 30 jaar, terwijl een lei- of pandekking 80 tot 100 jaar of langer mee kan gaan. Vanuit het oogpunt van duurzaamheid is dit voor nu geen goede combinatie.

Als de dakbedekking nu al niet meer traditioneel is of als het geen karakteristieke bebouwing betreft, kan afgewogen worden of moderne zonnedaken met geïntegreerde pv-cellen mogelijk zijn op plekken waar deze geen ernstige visuele verstoring betekenen.

Innovatie

Momenteel worden er verschillende PV-systemen ontwikkeld die innovatief zijn en wellicht in de toekomst een kansrijke toevoeging vormen, ook in een beschermd gezicht of op een monument. Innovatieve ontwikkelingen kunnen in de toekomst aanleiding zijn om bijgaande standpunten over PV-systemen te wijzigen.

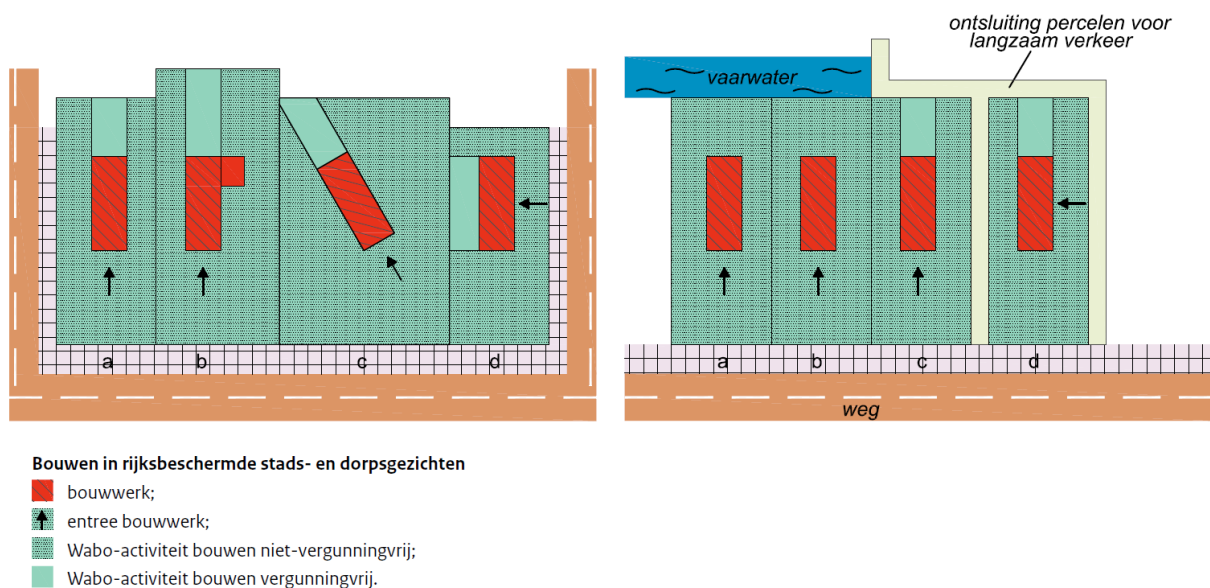

3.4 Wet- en regelgeving

De wetgever heeft met het vergunningsvrij bouwen, het aanbrengen van zonnepanelen en -collectoren op daken grotendeels vergunningsvrij gemaakt. Dit geldt echter niet voor het aanbrengen van panelen of collectoren op monumenten en beschermde gezichten. Dit om ervoor te zorgen dat de authentieke uitstraling van bijzondere bouwwerken en mooie stads- en dorpsgezichten bewaard blijft. Naast authenticiteit van het materiaal speelt hier met name 'het zicht op' een belangrijke rol. Historische dakpannen vormen bijvoorbeeld een wezenlijk en zichtbaar onderdeel van het karakter van historische gebouwen. Hun ouderdom, type, kleur, textuur en uitstraling met vaak geringe glans zijn daarbij kenmerkend. Door hier zonnepanelen overheen te plaatsen wordt 'het zicht op' aangetast. Dat is de reden dat vanuit de wetgever er vaak een vergunningsplicht geldt voor het wijzigen van monumenten en gebouwen binnen het beschermd stads- en dorpsgezicht. Niet omdat wijzigingen niet mogelijk zijn, maar om deze zo goed mogelijk in te passen.

Voor 1 januari 2024 was het vergunningsstelsel voor het aanbrengen van zonnepanelen en -collectoren geregeld via de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en het Besluit omgevingsrecht (Bor). Bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet is dit geregeld via het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl). Zie ook bijgaand overzicht.

Bij beschermde gezichten zijn werkzaamheden vergunningsvrij voor werkzaamheden achter de achtergevel van het hoofdgebouw niet gekeerd naar openbaar toegankelijk gebied.

Bovenstaande afbeelding biedt schematisch inzicht in welke bouwwerkzaamheden over het algemeen wel of niet vergunningsvrij zijn binnen een beschermd gezicht: achter de achtergevel van het hoofdgebouw, niet gekeerd naar openbaar toegankelijk gebied. Bron afbeelding: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 'Vergunningvrij. Voor welke Wabo-activiteiten in, aan, op of bij beschermde monumenten en in beschermd stads- of dorpsgezicht is geen omgevingsvergunning nodig?', Amersfoort 2017

Vergunningsvrij niet-beschermd gebouwen

Het plaatsen van zonnepanelen en zonnecollectoren op een gebouw dat niet in een beschermd gezicht ligt en niet is beschermd als monument, is veelal vergunningsvrij, mits het plan voldoet aan een aantal eisen.³

De eisen voor het vergunningsvrij plaatsen van zonnepanelen en zonnecollectoren op daken van niet beschermd gebouwen zijn:

- a. bij plaatsing op een schuin dak:
  - 1°. binnen het dakvlak,
  - 2°. in of direct op het dakvlak, en
  - 3°. hellingshoek gelijk aan hellingshoek dakvlak,
- b. bij plaatsing op een plat dak: afstand tot de zijkanten van het dak ten minste gelijk aan hoogte paneel of collector, en
- c. indien het paneel of de collector niet één geheel vormt met de installatie voor het opslaan van het water of het omzetten van de opgewekte elektriciteit: die installatie aan de binnenzijde van een bouwwerk is geplaatst.

Vergunningsvrij beschermde gebouwen

Voor gebouwen die binnen een beschermd gezicht gelegen zijn, zijn er deels ook mogelijkheden voor het vergunningsvrij plaatsen van zonnepanelen.⁴ Binnen beschermde stads- en dorpsgezichten kunnen zonnepanelen en zonnecollectoren vergunningsvrij worden geplaatst op een achterdakvlak van een gebouw (niet zijnde een monument), als dat dakvlak niet naar openbaar toegankelijk gebied is gekeerd en rekening houdend met het wel of niet zichtbaar zijn vanaf openbaar toegankelijk gebied

Bij monumenten was voor 1 januari 2024 het plaatsen van zonnepanelen vergunningsvrij als deze geplaatst werden:

- 1°. in, aan of op een onderdeel van het monument dat uit het oogpunt van monumentenzorg geen waarde heeft, of
- 2°. bij een monument.⁵

Bij de inwerkingtreding van de omgevingswet vervalt deze mogelijkheid voor het vergunningsvrij plaatsen van zonnepanelen in, aan, op of bij monumenten.⁶ In de meeste gevallen zal er dus een vergunning aangevraagd moeten worden.

Vergunningsplichtig beschermd gezicht en monumenten

Binnen beschermde stads- en dorpsgezichten is het plaatsen van panelen en collectoren vergunningsplichtig als deze op een plat dak, zijdakvlak of voordakvlak van een gebouw worden geplaatst.⁷

Voor monumenten geldt dat het plaatsen van panelen en collectoren altijd vergunningsplichtig is. Dit geldt zowel voor in, aan, op of bij een monument.⁸

³ Voor 1 januari 2024: Besluit Omgevingsrecht (Bor), Bijlage II, hoofdstuk II, artikel 2, lid 6.

Na 1 januari 2024: Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl), artikel 2.29d.

⁴ Voor: Bor, bijl. II, hfdst V, art. 4a, lid 2b2. Na: Bbl, art. 2.30, lid 3b2

⁵ Voor: Bor, bijl. II, hfdst V, art. 4a, lid 1b.

⁶ Na: Bbl, art. 2.30, lid 1 en 2

⁷ Voor: Bor, bijl. II, hfdst V, art. 4a, lid 2b. Na: Bbl, art. 2.30, lid 3b

⁸ Voor: Bor, bijl. II, hfdst V, art. 4a, lid 1b. Na: Bbl, art. 2.30, lid 1 en 2

3.5 Gemeentelijk beleid

Ontwikkelvisie

In onze gemeentelijke ontwikkelvisie is opgenomen:

Ook het erfgoed gaat mee in de verduurzaming

“Overal in de gemeente willen we graag verduurzamen. Denk bijvoorbeeld aan geïsoleerde panden en zonnepanelen. Maar voor historische kernen is dit best een lastige opgave. Je kunt immers niet overal zonnepanelen plaatsten in een beschermd stads- of dorpsgezicht. En het isoleren van een monument vraagt ook om specifieke oplossingen. Gelukkig zijn die er. Als gemeente stimuleren we dat monumenten behouden worden met traditionele en innovatieve technieken.”

Door bijgaande aanvullende criteria voor zonnepanelen toe te voegen aan de welstandsnota stimuleren wij de verduurzaming van het erfgoed.

Collegeprogramma 2022-2026

In het collegeprogramma 2022-2026 is opgenomen dat er een Uitvoeringsstrategie ‘zon op daken’ opgesteld gaat worden. Als overheid (gemeente, provincie en rijksoverheid) wordt duidelijk ingezet op zoveel mogelijk zon op daken en gevels.

Duurzaamheidsprogramma

In het duurzaamheidsprogramma is opgenomen dat in 2026 25% van de daken in de gemeente zonnepanelen heeft. Ook met het oog op de gemeentelijke doelstellingen op het gebied van energiebesparing en 49% minder CO2 uitstoot. Door meer ruimte te geven aan zonnepanelen wordt ook vanuit de monumentenzorg een bijdrage geleverd aan deze doelstellingen.

Beleid andere overheden

Vele gemeenten in Nederland hebben inmiddels beleid op het gebied van zonnepanelen vastgesteld en criteria toegevoegd aan hun welstandsnota. Voorbeelden zijn onder ander de gemeenten Harlingen, Amsterdam, Enkhuizen, Gouda, Groningen, Haarlem en Zwolle. Ook de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft al meerdere richtlijnen opgesteld. Rode draad is dat zonnepanelen ‘niet storend’ zichtbaar mogen zijn binnen het beschermde gezicht en/of op monumenten.

Foto: Frans van Leeuwen van TIF Creative Concepts te Enkhuizen

Een voorbeeld waarom zonnepanelen binnen een beschermd gezicht vergunningsplichtig zijn. Hier wordt het beschermde stadsgezicht van Enkhuizen afgebeeld, maar dan voorzien van gefotoshopte zonnepanelen.

3.6 Beleidslijn zonnepanelen en zonnecollectoren

Gemeente De Fryske Marren wil het verduurzamen van beschermde stads- en dorpsgezichten en monumenten stimuleren met behoud van de bijzondere erfgoedwaarden van deze gebieden en objecten. Hiervoor heeft zij de volgende beleidslijnen ontwikkeld.

Aansluiten bij bestaande wet- en regelgeving

Voor het plaatsen van zonnepanelen op niet-beschermde gebouwen vergunningsvrij worden er op basis van de bestaande wet- en regelgeving ook een aantal eisen gesteld. Dezelfde eisen worden middels de welstandscriteria ook gesteld ten aanzien van het plaatsen van panelen op beschermde panden:

- bij plaatsing op een schuin dak: dat de panelen/collectoren dicht op het dakvlak worden geplaatst en dat de hellingshoek van de panelen/collectoren gelijk is aan de dakhelling;
- bij plaatsing op een plat dak: dat de afstand tot de zijkanten van het dak ten minste gelijk is aan de hoogte paneel of collector;
- en dat de panelen of collectoren een geheel vormen met de installatie voor het opwekken van elektriciteit respectievelijk het opslaan van water. Als dat niet het geval is, dan moet die installatie binnen in het betreffende gebouw worden geplaatst.

Geschikte locatie

Bij het plaatsen van zonnepanelen binnen het beschermde gezicht en/of op monumenten is het van belang dat in eerste instantie wordt onderzocht of er een locatie is waarbij de zonnepanelen zoveel mogelijk uit het zicht kunnen worden geplaatst, terwijl deze panelen wel een gunstige positie hebben ten aanzien van de zon. De volgorde die daarbij wordt gehanteerd is dat er in eerste instantie wordt gekeken naar het plaatsen van de zonnepanelen op een niet-monumentaal bijgebouw dat niet zichtbaar is vanaf openbaar gebied. Mocht dat niet lukken, dan wordt er gekeken naar de mogelijkheden van het plaatsen van panelen op een (niet-monumentale) aanbouw. Daarna wordt naar het hoofdgebouw (veelal het monumentale pand) gekeken. In eerste instantie naar het achterdakvlak dat niet of deels zichtbaar is vanaf openbaar gebied. Daarnaast hebben sommige gebouwen daken die deels plat zijn of een geringe hellingshoek hebben. Dit soort platte daken lenen zich veelal ook goed voor het plaatsen van zonnepanelen uit het zicht. Als al deze genoemde opties niet aan de orde zijn, dan pas wordt er gekeken naar zijdakvlakken of overige dakvlakken die deels zichtbaar zijn vanaf openbaar gebied. Zonnepanelen op voordakvlakken plaatsen is geen optie.

Een voorbeeld van zonnepanelen aangebracht op een bijgebouw, in een rechthoekig vlak, niet of beperkt zichtbaar vanaf openbaar toegankelijk gebied en met dezelfde kleurstelling als het onderliggende dakvlak.

Beperkt zichtbaar

Voorheen was het algemene beleid in Nederland dat zonnepanelen op monumenten en binnen beschermde gezichten in hun geheel niet zichtbaar mochten zijn. Inmiddels is dit beleid aangepast en zijn de mogelijkheden voor het plaatsen van zonnepanelen op monumenten verruimd. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft bijvoorbeeld in 2020 haar adviesbeleid aangepast.⁹ In 2023 is deze advieslijn ook verder uitgewerkt door het RCE voor beschermde stads- en dorpsgezichten.¹⁰ Hierdoor hebben eigenaren meer mogelijkheden om gebruik te maken van duurzame energie bij de verduurzaming van hun historisch pand. De algemene lijn is dat wanneer er zonnepanelen in het zicht worden geplaatst, gekeken wordt naar de mate waarin het beeld van het historische bouwwerk en zijn omgeving wordt verstoord. Dat geldt ook voor achterdakvlakken die zichtbaar zijn vanaf openbaar toegankelijk gebied. Met het vaststellen van nieuwe welstandscriteria wil de gemeente De Fryske Marren ook meer ruimte geven aan eigenaren voor het plaatsen van zonnepanelen binnen beschermde gezichten en op monumenten.

Een voorbeeld van zonnepanelen die beperkt zichtbaar zijn en in dezelfde kleurstelling hebben als het dakvlak. Bron afbeelding: EenVandaag

⁹ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, *Advieslijn RCE Standpunt zonnepanelen op rijksmonumenten*, 2020

¹⁰ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, *PV-systemen in rijksbeschermde stads- en dorpsgezichten*, 2023

Zonnepanelen zo goed mogelijk inpassen

Om zonnepanelen zo goed mogelijk in te passen in het dakenlandschap van beschermde gezichten en op monumenten zijn de volgende criteria opgesteld:

- De panelen/collectoren worden niet geplaatst op daken met bijzondere dakvormen zoals ronde, spits of veelhoekige daken. Veelal is er op dit soort daken onvoldoende ruimte en mogelijkheden om zonnepanelen zo goed mogelijk in te passen in het dakvlak.
- De panelen/collectoren worden niet op het voordakvlak geplaatst.
- Bij schuine daken worden de panelen/collectoren ondergeschikt aan het dakvlak geplaatst: de afstand tot de dakranden bij schuine daken bedraagt minimaal 50 cm.
- De panelen/collectoren worden in een aaneengesloten rechthoekige vorm in een regelmatig patroon geplaatst.
- Het voorbeeld wordt gevolgd van een eerder legpatroon zoals dat op basis van deze criteria tot stand is gekomen.
- Bij platte daken is de richting van de panelen/collectoren evenwijdig aan de dakrand.
- De kleur van de panelen/collectoren, inclusief randen en frame, is mat en egaal van kleur.
- Bij schuine daken sluit daarnaast de kleur van de panelen/collectoren inclusief randen en frame ook aan bij de kleur van de onderliggende dakbedekking.

Voorbeelden van onjuiste en juiste plaatsing van zonnepanelen. Bron: gemeente Utrecht.

Behoud authenticiteit

Om ervoor te zorgen dat de historische bouwwerken niet worden aangetast en de werkzaamheden reversibel zijn, worden daarnaast nog onderstaande criteria toegevoegd:

- De panelen/collectoren worden reversibel aangebracht waarbij de bestaande dakbedekking niet wordt verwijderd.
- Bijzondere en vaak kwetsbare dakbedekking, zoals lood, koper, zink of een zeldzaam type dakpannen wordt beschermd door als criteria op te nemen dat daar geen zonnepanelen op geplaatst mogen worden.
- Bij monumenten wordt bij eventuele verzwaring van het dak, de historische dakconstructie daarvoor niet aangetast.

Afwijken van de criteria

Van bovenstaande criteria kan worden afgeweken in bijzondere gevallen (bijzonder bouwwerk, kwaliteit van het ontwerp of van innovatieve oplossingen, bijzonderheden in energiehuishouding van het monument, bijzondere ligging van een monument en dergelijke). Dit geeft ruimte om wel een positief welstandsadvies toe te kennen aan een bijzonder plan dat wellicht net niet binnen de vigerende regelgeving past.

In bijlage 2 staan de aanvullende criteria voor dakkapellen opgenomen. Na vaststelling worden de aanvullende criteria toegevoegd aan de bestaande welstandsnota bij hoofdstuk 9. 'Algemene welstandscriteria'.

BIJLAGE 1

Ontwerp aanvullende criteria voor dakkapellen

Criteria dakkapellen aan de voorzijde

Algemeen:

- Met de voorzijde wordt bedoeld op het voordakvlak of naar openbaar toegankelijk gebied gekeerde dakvlak.
- De dakkapel is een ondergeschikte toevoeging aan het hoofdgebouw.
- Er is geen sprake van een dakkapel op bijbehorende bouwwerken.
- Er is geen sprake van een dakkapel in een dakvlak met een dakhelling minder dan 30 graden.
- Ononderbroken noklijn aan de voorzijde.
- Serie/ projectmatige bouw ter beoordeling adviescommissie.

Plaatsing:

- Er is in de basis sprake van maximaal 1 dakkapel per woning per dakvlak.
- Bij uitzondering zijn een of meerdere dakkapellen in hetzelfde dakvlak mogelijk, mits er sprake is van een sterke samenhang tussen de vormgeving van de dakkapel en het hoofdvolume en waarbij de dakkapel integraal onderdeel uitmaakt bij de architectuur van het hoofdgebouw.
- Bij meerder dakkapellen is sprake van een regelmatige rangschikking op horizontale lijn.
- Bij een vrijstaande woning of een rijenwoning is de dakkapel in het midden van het dakvlak geplaatst.
- Bij een twee-onder -een kapwoning is de plaatsing symmetrisch t.o.v. de gezamenlijke bouwmuur.
- Er blijft minimaal 1 meter dakvlak over boven en ter weerszijden van de dakkapel, ook ten opzichte van hoek en kilkepers en woning scheidende bouwmuren.
- De verticale afstand van dakvoet tot onderzijde dakkapel bedraagt 0,8 tot 1,4 meter.

Vorm:

- De dakkapel is plat afgedekt.

Maatvoering:

- De hoogte van voet dakkapel tot de bovenzijde boeiboord of daktrim is maximaal 50% van de verticale hoogte van het dakvlak, met een maximum van 1,50 meter; bij meerdere dakkapellen in hetzelfde bouwblok: gelijke hoogte en breedte.
- De gezamenlijke breedte is maximaal 50% van de breedte van het dakvlak met een maximum van 4 meter, gemeten tussen eindgevels of middenwoning scheidende bouwmuren (bij hoek -of kilkepers respectievelijk te meten aan de boven-of onderzijde dakkapel).

Materiaal en kleur:

- Kleur en materiaal is afgestemd op het hoofdgebouw.
- Onder glasvlak(ken) bevinden zich geen dichte panelen of borstwering.
- De detaillering is binnen eenzelfde rij of bouwblok identiek.

Indiende voorschriften uit het omgevingsplan strijdig zijn met de bovenstaande criteria, dan prevaleren de voorschriften uit het omgevingsplan.

Criteria dakkapellen aan de achterzijde

Algemeen:

- Met de achterzijde wordt bedoeld op het achterdakvlak of de niet naar openbaar toegankelijk gebied gekeerde dakvlak.
- De dakkapel is een ondergeschikte toevoeging aan het hoofdgebouw.
- Er is geen sprake van een dakkapel op bijbehorende bouwwerken.
- Er is geen sprake van een dakkapel in een dakvlak met een dakhelling minder dan 30 graden.
- Ononderbroken noklijn aan de voorzijde.
- Serie / projectmatige bouw ter beoordeling adviescommissie.

Plaatsing:

- Bij meerder dakkapellen in hetzelfde bouwblok is sprake van een regelmatige rangschikking op horizontale lijn.
- De dakkapel blijft minimaal onder de nokvorst en er blijft minimaal 0,5 meter dakvlak ter weerszijden van de dakkapel over, ook ten opzichte van hoek- en kilkepers, en bij eindsituaties een afstand van minimaal 1 meter tot de zijkant van het dakvlak.
- De verticale afstand van dakvoet tot onderzijde dakkapel bedraagt 0,8 tot 1,4 meter.

Vorm:

- De dakkapel is plat afgedekt.
- Bij een dakhelling groter dan 45 graden is een aangepaste dakkapel met een dakhelling groter dan 25 graden mogelijk mits de hoogte van voet dakkapel tot druiplijn minder dan 1,3 meter bedraagt en de dakkapel minimaal 1 meter onder de nok blijft.

Maatvoering:

- De hoogte van voet dakkapel tot de bovenzijde boeiboord of daktrim is maximaal 50% van de verticale hoogte van het dakvlak, met een maximum van 1,75 meter.

Materiaal en kleur:

- Kleur en materiaal is afgestemd op het hoofdgebouw.
- Onder glasvlak(ken) bevinden zich geen dichte panelen of borstwering.

Indiende voorschriften uit het omgevingsplan strijdig zijn met de bovenstaande criteria, dan prevaleren de voorschriften uit het omgevingsplan.

BIJLAGE 2

Ontwerp aanvullende criteria zonnepanelen en zonnecollectoren beschermd stads- of dorpsgezicht en monumenten

Een aanvraag voor omgevingsvergunning voor het plaatsen van zonnepanelen en zonnecollectoren op bouwwerken binnen rijksbeschermd stads- of dorpsgezichten en rijks- of gemeentelijke monumenten voldoet aan redelijke eisen van welstand als wordt voldaan aan onderstaande criteria:

Algemeen:

Op gebouwen binnen rijksbeschermd gezichten en op monumenten is het plaatsen van zonnepanelen en zonnecollectoren mogelijk indien (cumulatief):

- Bij het kiezen van een geschikte locatie de plaatsing in onderstaande volgorde aantoonbaar is onderzocht:
  - op het dakvlak van een bouwwerk op gebouwerf aan de achterkant van een hoofdgebouw, zolang dat dakvlak niet naar openbaar toegankelijk gebied is gekeerd en niet zichtbaar is vanaf openbaar toegankelijk gebied, of;
  - op een aanbouw aan de achtergevel van het hoofdgebouw, of;
  - op het achterdakvlak van het hoofdgebouw, of;
  - op platte daken, of;
  - op overige dakvlakken van het hoofdgebouw uit het zicht vanaf openbaar toegankelijk gebied;
  - het plaatsen van zonnepanelen op het voordakvlak is niet mogelijk.
- De panelen/collectoren beperkt zichtbaar zijn vanaf openbaar toegankelijk gebied.
- De panelen/collectoren een geheel vormen met de installatie voor het opwekken van elektriciteit respectievelijk het opslaan van water. Als dat niet het geval is, dan moet die installatie binnen in het betreffende gebouw worden geplaatst.
- De panelen/collectoren reversibel worden aangebracht waarbij de bestaande dakbedekking niet mag worden verwijderd.
- De panelen/collectoren niet worden geplaatst op daken met bijzondere dakvormen zoals ronde, spits of veelhoekige daken; of een bijzondere dakbedekking, zoals lood, koper, zink of een zeldzaam type dakpannen.
- Bij monumenten de historische kapconstructie wordt gerespecteerd.

Daarnaast gelden onderstaande regels:

Platte daken:

Op platte daken worden zonnepanelen en zonnecollectoren toegestaan indien (cumulatief):

- De panelen/collectoren minimaal net zo ver verwijderd zijn van de dakrand als de panelen/collectoren hoog zijn.
- De richting van de panelen/collectoren evenwijdig is aan de dakrand.
- De kleur van de panelen/collectoren, inclusief randen en frame, mat en egaal van kleur zijn.

Schuine daken:

Op schuine daken worden zonnepanelen en zonnecollectoren toegestaan indien (cumulatief):

- De afstand tot alle dakranden minimaal 50 cm bedraagt.
- De panelen/collectoren dicht op het dakvlak worden geplaatst en de hellingshoek van de panelen/collectoren gelijk is aan de dakhelling.
- De panelen/collectoren in een aaneengesloten rechthoekige vorm in een regelmatig patroon worden geplaatst.

- De kleur van de panelen/collectoren inclusief randen en frame aansluit bij de kleur van de onderliggende dakbedekking en dat de panelen/collectoren mat en egaal van kleur zijn.
- Het voorbeeld wordt gevolgd van een eerder legpatroon zoals dat op basis van deze welstandscriteria tot stand is gekomen.

Afwijken van de criteria

Van bovenstaande criteria kan worden afgeweken in bijzondere gevallen (bijzonder bouwwerk, kwaliteit van het ontwerp of van innovatieve oplossingen, bijzonderheden in energiehuishouding van het monument, bijzondere ligging van een monument en dergelijke).